BİLGİ DÜNYASI
INFORMATION WORLD

e-ISSN: 2148-354X

Görsel-İşitsel Arşivleme: Felsefe ve İlkeler

Audiovisual Archiving: Philosophy and Principles

Bahattin YALÇINKAYA

Makale Bilgisi / Article Information

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article:

Yalçınkaya, B. (2020). Görsel-işitsel arşivleme: Felsefe ve ilkeler [Görsel-işitsel arşivleme: Felsefe ve ilkeler başlıklı kitabın değerlendirilmesi, R. Edmondson (Yazar)]. *Bilgi Dünyası, 21*(1), x-xx. doi: 10.15612/BD.2020.821

Makale türü / *Paper type:* Kitap Tanıtımı / *Book Review*

Doi: 10.15612/BD.2020.821

Geliş Tarihi / *Received:* xx.xx.xxxx

Kabul Tarihi / *Accepted:* xx.xx.xxxx

Elektronik Yayınlanma Tarihi / *Online Published:* xx.xx.xxxx

İletişim / Communication

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği / University and Research Librarians Association
Posta Adresi / Postal Address: Marmara Sok. No:38/17 06420 Yenişehir, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY
Tel: +90 312 430 03 61; Faks / Fax: +90 312 430 03 61; E-posta / E-mail: bilgi@bd.org.tr
Web: http://www.bd.org.tr/index.php/bd/index

TANITIM - ELEŞTİRİ / REVIEWS

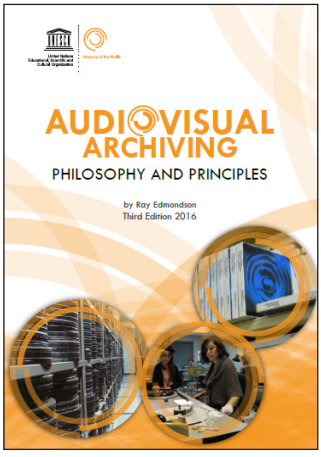
Kitap Tanıtımı / Book Review

Görsel-İşitsel Arşivleme: Felsefe ve İlkeler

Audiovisual Archiving: Philosophy and Principles

Ray Edmondson
(İngilizce)
UNESCO, 2016, 3. Baskı, 90 s.
ISBN: 978-92-9223-536-9 (Basılı Versiyon)
ISBN: 978-92-9223-537-6 (Elektronik Versiyon)

The book "Audiovisual Archiving: Philosophy And Principles" was written in 2016 by Ray Edminson and published by UNESCO. It is the third edition of the book, and especially technological developments are comprehensively evaluated in this edition. The purpose of this book review aims to be a guide for researchers working in the field of audiovisual archives. The book was presented to researchers in open access.

Tanıtımı yapılan bu kitap, Ray Edmondson tarafından 2016 yılında 3. baskı olarak yayınlanan "Görsel-İşitsel Arşivleme: Felsefe ve İlkeler" kitabıdır. Kitabın ilk baskısı 1998 yılında, ikinci baskısı ise 2004 yılında gerçekleşmiştir. Kitap UNESCO'nun (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) dijital kütüphanesinde açık erişim olarak okuyuculara sunulmaktadır*. Yazar, 2016 yılında kitabın 3. baskısını yapma sebebi olarak teknolojik değişimleri referans göstermiştir.

UNESCO görsel-işitsel arşiv konusunda oldukça hassas bir yapıya sahiptir. Dünya Görsel-İşitsel Miras Günü, her yıl 27 Ekim'de gerçekleşen bir faaliyet olarak, UNESCO tarafından 2005 yılında, kaydedilen ses ve

* Erişim Adresi: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243973

görsel-işitsel belgelerin önemi ve korunma riskleri hakkında farkındalığı artırmak için seçilmiştir("UNESCO", t.y.).

Bu kitabı tanıtım amacı, gelişen teknoloji ile birlikte görsel-işitsel arşivleme metotlarında, sürekli değişen uygulamalar ve teknoloji bağlamında birtakım soruların sorulmaya ihtiyaç duyulmasıdır. Yazarın sıklıkla kitapta bahsettiği görsel-işitsel arşivler, mevcut arşivcilik ilkeleriyle örtüşen ancak daha derin bir düzeyde uzmanlık gerektiren müstakil bir meslek olarak değerlendirilmelidir. Yazar, kitabı giriş ve sonuç bölümleri dâhil olmak üzere sekiz bölümde ele almıştır.

Kitap özellikle Türkiye gibi büyük bir görsel-işitsel zenginliğe sahip ülkeler açısından oldukça kıymetlidir. Arşivciliğin bir alt kolu olmaktan öte özel ve müstakil bir meslek olarak görsel-işitsel arşivleme konusunda araştırma yapmak isteyenler için adeta bir başucu kitabı olabilecek potansiyeli içerisinde barındırmaktadır.

Bölüm 1: Giriş: Temel İlkeler

Yazar birinci bölümü beş başlık altında değerlendirmiştir. Birinci başlıkta görsel-işitsel arşivlerin felsefesini, tarihsel köklerini ve teorik tanımlarını ele almış, iş yapış biçimlerini nasıl etkilediği ve yönlendirdiği üzerine tartışmalarda bulunmuştur.

İkinci başlık altında ise yazar, görsel-işitsel arşivlerin ilkelerini incelemiştir. Bu ilkeleri incelerken görsel ve işitsel arşivlerin felsefesinden de yararlanmıştır. Özellikle 1990'larda mesleğe yönelik kodlanmış teorik bir temel geliştirme çabalarından bahsetmiştir. Bu çabaları ise dört önemli konuyu ortaya çıkartmıştır. İlk olarak, görsel-işitsel medyanın dünya hafızasının bir parçası olarak bariz ve artan önemi, özellikle kurumsal veya yarı-ticari ortamlarda, geleneksel kurumsal arşivlerin ötesinde, arşivleme faaliyetlerinin hızlı bir şekilde genişlemesine yol açtığıdır. İkincisi, görsel-işitsel arşivlerdeki bireysel uygulayıcılar uzun zamandan beri bellek ile ilgili meslekler, hükümet, görsel-işitsel endüstriler ve genel olarak topluluk içinde net bir profesyonel kimlikle tanınmamışlardır. Ayrıca, yazar bu tanınma için hayati önem taşıyan kritik bir referans noktası olan belirleyici değerlerin, etik ilkelerin ve algıların teorik bir sentezinden yoksun olduğunu ileri sürmüştür. Mesleki olarak görsel-işitsel arşivcilik uzmanlığının tanınmamasının entelektüel ve stratejik açıdan bu alandaki uzmanları savunmasız bıraktığını dile getirmiştir. Üçüncü konu, yazar, uygulayıcılar için örgün eğitim standartlarının ve kursların bulunmamasının önemli bir sorun olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu ihtiyacı karşılamak için UNESCO'nun görsel-işitsel arşivlerin rolü ve yasal durumu ile ilgili yayınlar hazırladığı, çalışanları için eğitim müfredatının geliştirilmesine ilişkin süreçler oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu türden kursların, ortaya çıktıklarında pratik becerileri öğretme araçlarının yanı sıra teorik metinlere ve referans noktalarına ihtiyaç duyacakları aşikârdır. Dördüncü konu ise, hızlı teknolojik değişim, bilgi otoyolunun ilerlemesiyle eski varsayımlara bir meydan okuma mevcuttur. Yazar, multimedya arşivlerinin gittikçe daha eski film, televizyon ve ses kayıtlarını alabildiğini

ve böylece örgütsel biçimlerin ve vurguların genişleyen bir çeşitliliğini gösterdiğini ifade etmiştir.

Daha sonra birinci bölümün üçüncü başlığında yazar, görsel-işitsel arşivleme mesleğinin mevcut durumunu değerlendirmiştir. Bu başlık altında mesleğin akademik ve bilimsel olarak genişleyebilmesi adına yapılan çalışmalar anlatılmıştır. Hızla artan ihtiyaçlar karşısında, federasyonlar ve CCAAA (Coordinating Council of Audiovisual Archives Associations) tarafından dünyadaki bireysel arşivler veya gruplar için politikalar, görüşler, çeşitli kısa atölye çalışmaları ve seminerler geliştirme çabalarından bahsedilmiştir. Burada en büyük zorluğun, maliyetle birlikte nitelikli ve deneyimli eğitmenlerin bulunmaması olduğu ifade edilmiştir. Özellikle görsel-işitsel arşivler konusunda lisansüstü programların hala az sayıda olduğunu, ancak bunun gelişme eğiliminde olduğu belirtilmiştir. 2015 yılında AMIA (The Association of Moving Image Archivists) tarafından başlatılan çevrimiçi eğitim modüllerine vurgu yapılmıştır. Görsel-işitsel arşivlemenin, dünyada arşiv bilimi ve kütüphanecilik alanında gittikçe daha geniş bir yelpazedeki derslerde seçmeli ders olarak yer almaya başladığından bahsedilmiş ancak görsel-işitsel arşivcilerin resmi olarak akredite edilmemesi nedeniyle hala federasyonlarının olmaması bir sorun olarak görülmüştür. Yazar bu sorunun hızlı bir şekilde çözülmesini muhtemel görmemiştir.

Birinci bölümün dördüncü başlığında ise başlıca güncel konular ve değerlendirmeler ele alınmıştır. Yazar çoğu ülkede, görsel-işitsel arşiv malzemesinin korunmaya değer olduğunu ve hayatta kalmaları için uygun yönetim gerektirdiğini savunmanın artık gerekli olmadığını öne sürmüştür. Artık bu türden arşiv malzemesinin fark edilmeye başlandığını ve bu arşiv malzemelerinin içeriğinin dikkat çektiğini savunmuştur. Dijitalleştirme, eskime ve eski formatlar, insan yapımı değerler (artefact values), gelişmekte olan ülkelerdeki mevcut durum, bölgeselleşme ve çoğalma, pazarlama ve erişim, kanunlar, etik zorluklar, internet, fikri mülkiyet hakları, öksüz eserler (orphan works), teknoloji ve becerilerin korunması bağlamında görsel işitsel arşivlerin bir değerlendirmesini de bu başlık altında bulmak mümkündür.

Birinci bölümün son başlığında ise görsel-işitsel arşivlerin tarihsel bağlamına dikkat çekilmiştir. Yazar bu bölümde; görsel-işitsel malzemelerin, kütüphane, arşiv ve müze kavramları ile ilişkilendirilerek günümüz teknolojisi bağlamında kuşaklar arası nasıl transfer edileceğinden bahsetmektedir. Bir nesilden diğerine hafızanın birikimi ve aktarılmasının, toplumun sürekli bir motivasyonu olup, karakteristik özellikler sergilediğini dile getiren yazar, görsel-işitsel malzemenin yeni ve teknolojik bir bellek biçimi ile karakterize edilen 20. yüzyıl ürünü olup, korunması ve erişilebilirliği, bu üç gelenekten (kütüphane, arşiv ve müze) sentezlenen yeni bir disipline ve onu uygulayan kurumlara bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Çağdaş tarih; görsel-işitsel arşivlemenin felsefesi ve ilkeleri ile bu yeni tür hafızanın korunması ve sürdürülmesi temeli üzerinde durmaktadır. Görsel-işitsel arşivlemedeki felsefe, bu temel ilke ve değerlerin sonucudur.

Ayrıca yazar bu bölümün sonunda bu kitabın, bellek mesleklerinin felsefesi, ilkeleri ve uygulamaları ile toplumdaki arşivlerin, kütüphanelerin ve müzelerin rolleri ve sorumlulukları üzerine tartışma olarak görülebileceğini dile getirmiştir.

Bölüm 2: Temeller ve Tarihçe

Kitabın ikinci bölümü, toplamda dokuz başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta yazar, bu kitabın kurumların veya federasyonların resmi temsilcileri yerine (farklı ve çok daha karmaşık bir süreç gerektirecek şekilde) kişisel olarak bireysel profesyonellerin görüşlerini sentezlemeye çalıştığını belirtmektedir. Bu nedenle bu kitap "resmi" bir duruş sergilemez. Kitap, UNESCO'nun görsel-işitsel arşivlemenin, birçok federasyonun ve çeşitli kurumsal arşiv türlerinin faaliyet gösterdiği ve iç çeşitliliğe sahip tek bir meslek olarak kabul etmesindeki tutumunu benimsemiştir.

İkinci başlıkta ise bellek ile ilgili meslekler sıralanmıştır. Görsel-işitsel arşivlemenin, bellek mesleklerinden biri olduğu öne sürülmüştür. Adlandırma ülkeden ülkeye farklılık gösterse de yazar, bu mesleklerin; kütüphane bilimi veya kütüphanecilik, arşiv bilimi, malzemelerin korunması, dokümantalizm, bilgi bilimi, müzecilik, sanat küratörlüğü ve alt grupları şeklinde olup, bellek kurumlarına bir atıfta bulunmuştur.

Üçüncü başlık altında ise yazar, görsel-işitsel arşivlemenin değerlerini tanıtmaktadır. Yazar, görsel-işitsel belgelerin daha az önemli olmadığını ve bazı bağlamlarda diğer türdeki belgelerden veya eserlerden daha önemli olduğuna dair bir iddiaya sahiptir. Aynı zamanda görsel-işitsel arşivcilerin, diğer sorumluluklarının yanı sıra, ilgilendikleri eserlerin orijinalliğini koruma ve bütünlüğünü garanti etme görevine sahip olduğunu vurgulamıştır. Yazar, fikri mülkiyet hakları ve bu hakların sömürüsünün büyük etki yaptığı bir ortamda, görsel-işitsel arşivcilerin bu tür meşru haklarla kamu belleğine evrensel erişim hakkı arasında bir denge aradığını son derece ölçülü bir biçimde ifade etmiştir. Aynı zamanda görsel-işitsel arşivcilerin arasında uluslararası bir bilinç olduğundan ve yerel veya ulusal görsel-işitsel çıktılarının uluslararası miras bağlamında algılanması gibi değerlerden bahsedilmektedir.

Yazar ikinci bölümün dördüncü başlığında bir meslek olarak görsel-işitsel arşivleme konusunu değerlendirmiş, mesleğin paradigmaları ile felsefi boyutta nasıl uygulanması gerektiğini tartışmıştır. Bu anlamda yol ve yöntemler önermiştir. Yazarın bu noktada dikkat çektiği bir husus ise, görsel-işitsel arşivleme alanının profesyonel statüsü belirlenirken, bilgi birikimi ve edebiyat, etik kurallar, ilke ve değerler, terminoloji ve kavramlar, dünya görüşü veya paradigma, felsefesinin yazılı olarak kodlaması, en iyi uygulama becerileri, yöntemleri, standartlar ve sorun çözme forumları, eğitim ve akreditasyon standartları gibi konuların anahtar görev üstlendiği yönündedir.

Beşinci başlık altında görsel-işitsel arşivcilerin eğitimi değerlendirilmiştir. Yazar, bu alanda çalışacak arşivcilerin eğitimleri için nelerin gerekli olduğunu sorgulamaktadır.

Görsel-işitsel medyanın tarihi, görsel-işitsel arşivlemenin tarihi, çağdaş tarih anlayışı, çeşitli görsel-işitsel medyanın kayıt teknolojilerini bilme, medya ile ilgili temel fizik ve kimya, dijital kavram ve teknolojinin temel anlayışı, koruma ve erişim için teknolojik temel, koleksiyon yönetimi stratejileri ve politikaları, fikri mülkiyet hukuku ve kavramlarını anlama ve etik anlayışı gibi konuların, eğitimde ön planda tutulması gerektiğini belirtmiştir.

Altıncı başlık altında profesyonel dernekler değerlendirilmiştir. Yazar bu başlıkta görsel-işitsel arşivlere dair profesyonel grup ve dernekler hakkında bilgiler vermiştir. Görsel-işitsel arşivleme alanının arşivcilikten bağımsız bir şekilde bölümlendiğini belirten yazar, Uluslararası Film Arşivleri Federasyonu (FIAF), Televizyon Arşivleri Federasyonu (FIAT/IFTA), Uluslararası Ses ve Görsel-İşitsel Arşivler Birliği (IASA), Kaydedilmiş Ses Koleksiyonları Derneği (ARSC), Hareketli Görüntü Arşivcileri Birliği (AMIA) gibi uluslararası federasyonlara ve derneklere, Güneydoğu Asya-Pasifik Görsel-İşitsel Arşiv Derneği (SEAPAVAA), Avrupa Film Arşivleri ve Sinematiği Birliği (ACE) ve Kuzey Amerika Film Arşivleri Konseyi (CNAFA) vb. profesyonel yapılara atıfta bulunmuştur.

Yedinci başlık altında üreticiler ve dağıtıcılardan bahsedilmiştir. Bu bölümde görsel-işitsel materyal üreticileri ve dağıtıcıları tanımlanmıştır. Koleksiyonlarının ve faaliyetlerinin niteliğine bağlı olarak, görsel-işitsel arşivler ve ilgili endüstri kollarında birçok firma ile çok yakın çalışma ilişkilerine sahip olabileceğine vurgu yapılmıştır.

Sekizinci başlık altında yazar aslında bir tehlikeye işaret etmiştir. Görsel-işitsel mirası yönetme kapasitelerinin dünyaya eşit şekilde yayılmadığını ifade etmiştir. Ekonomik olarak "gelişmiş" ve "gelişmekte olan" ülkelerden bahsedilmekte; bilgi teknolojisi ise "dijital bölünme"yi işaret etmektedir. Bölünme sadece bir ekonomi meselesi olarak değil; siyaset, eğitim, savunma, bağlam ve perspektifin bir birleşimi olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde UNESCO gibi uluslararası kuruluşların, bu bölünmeyi nasıl minimuma indirgeyeceği tartışılmıştır.

İkinci bölümün son başlığında ise yazar, yüzyıllık bir görsel-işitsel arşivleme faaliyetinden sonra, neden profesyonel kimlik, felsefe ve teori, örgün eğitim ve akreditasyon konularına odaklandığını tartışmıştır.

Bölüm 3: Tanımlar, Terimler ve Kavramlar

Tanımlar, terimler ve kavramların ele alındığı kitabın üçüncü bölümünde üç başlık bulunmaktadır. Birinci başlıkta terim duyarlılığından bahsedilmektedir. Yazar, görsel-işitsel arşivlemenin kendi kavramları ve terminolojisi olmasına rağmen bu terminoloji ve kavramların çok az dikkate alınmasından ve yanlış kullanılmasından kaynaklı şikâyetlerini dile getirmektedir. Bu başlıkta, arşivleme sürecinin önemli referans noktaları dikkate alınarak bir dizi tanım ve ilke önerilmekte ve değerlendirme yapılmaktadır.

İkinci başlık ilk başlığı destekler mahiyettedir. Bu başlık altında terminoloji ve isimlendirme konusu ele alınmıştır. Yazar bu başlık altında arşiv, kütüphane, müze ve ilişkili terminolojilerin (belge, doküman, görsel ve işitsel arşivleme), bunların tarihçesi, ortam taşıyıcıları ve tanımlayıcıları, kavramsal tanımlayıcılar, organizasyonel tanımlayıcılar, organizasyonel isimler, tanım ve kavramları açıklamıştır.

Üçüncü bölümün son başlığında ise bazı anahtar kavramlar üzerinde durulmuştur. Görsel-işitsel miras, kapsamı, görsel-işitsel medya ve belge, zaman bazlı medya tanımı ve kapsamı, görsel-işitsel arşiv tanımı ve içerikleri, görsel-işitsel arşivci tanımı ve nasıl olması gerektiği gibi kavramlar tanımlanmıştır.

4. Bölüm: Görsel-İşitsel Arşivler: Tipoloji ve Paradigma

Dördüncü bölüm görsel işitsel arşivlerin tipolojisi ve paradigması üzerine odaklanmıştır. Bu bölüm yedi başlık altında ele alınmıştır. İlk başlık, görsel-işitsel arşivlemenin tarihsel boyutu ile ilişkilidir. Görsel-işitsel arşivlemenin nasıl ortaya çıktığı ve resmi başlangıç noktasının ne zaman olduğu tartışma konusu edilmiştir. Yazar; ses, film, radyo ve daha sonra televizyon arşivlerinin ilk önce birbirlerinden kurumsal olarak farklı olma eğiliminde olduklarını belirtmiş ve her ortamın ve bunlarla ilişkili endüstrilerin ayırt edici ve ayrı karakterleri yansıttığının altını çizmiştir. 1930'lardan itibaren, ilgili medyayı temsil etmek üzere uluslararası meslek kuruluşlarının kurularak daha görünür bir kimlik kazandıklarından ve hemen ardından, uluslararası kuruluşların da onları tanıdığı ifade edilmiştir.

Bu bölümün ikinci başlığında ise görsel-işitsel arşivlerin kapsam ve faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Görsel-işitsel arşivlerin bir bütün olarak, diğer bellek kurumları ile aynı etkinliğe sahip olduğu ifade edilmiştir. Diğer benzer disiplinlerde olduğu gibi bir koleksiyon oluşturma, belgeleme, yönetme ve koruma işlevi, koleksiyonun erişilebilir olacağı yönündeki doğal varsayım ve niyet belirtilmiştir. Yazar görsel işitsel koleksiyonun yönetiminin kapsamını ve karakterini yazılı bir politika ile tanımlanması gerektiğini savunmaktadır. Konu, medya türü, teknik tanım, köken, kronolojik dönem, tür ve telif hakkı durumu, koleksiyonun kapsamını tanımlayabilecek birçok unsur arasında bahsedilmiştir.

Üçüncü başlıkta görsel-işitsel arşivlerin tipolojik durumları açıklanmıştır. Görsel-işitsel arşivlerin çok sayıda kurumsal model, çeşit ve ilgi alanına sahip olduğu belirtilmiştir. Her kuruluşun benzersiz olduğunu ve herhangi bir tipolojinin bir dereceye kadar yapay olduğunu kabul ederken, sınıflandırma vb. tekniklerle bir düzen kurulabileceği iddiasını dile getirmiştir. Yazarın, görsel işitsel arşivlerin "yerleştirilebileceği" referans noktalarını, kar amacı güden veya kar amacı gütmeyen, özerklik düzeyi, durum, kullanıcılar, medya aralığı ve yetenekler gibi kategorilerde sıralaması gözden kaçmamaktadır.

Dördüncü başlıkta yazar; kütüphane, arşiv, müze, görsel - işitsel arşiv ve bunlara dair dünya görüşü ve paradigmaları tanımlamıştır. Çeşitli bellek mesleklerinin tanımlayıcı bir özelliğini; materyale anlamlı yollardan seçim yapma, tanımlama, düzenleme ve erişim sağlama imkânı veren ve kendilerine yönelik potansiyel olarak büyük miktarda maddi varlığa taşıdıkları özel bakış açısı, paradigma veya dünya görüşü olarak açıklanmıştır.

Beşinci başlıkta, görsel-işitsel arşivlerin, dünyayı niteleyen toplumsal sorumlulukların ve kamu hizmet ahlâkının bilincinde olan hafıza kurumları olduğu belirtilerek; uluslararası görsel-işitsel endüstriler ve bunların kültürleri ile sürekli olarak etkileşimde bulundukları açıklanmıştır. Bunun yanında bu ilişkinin tarihi gelişimine de temas edilmiştir. Kurumsal kültür, koruma, kanıtsal yaklaşım, koleksiyon geliştirme, koleksiyon yönetimi, erişim, bağlam eklemlenmesi (context linkage) bağlamında arşivlere karşı temel bakış açıları analiz edilmiş ve nasıl olması gerektiği tartışılmıştır.

Altıncı başlık destekleyenler ve savunanlar olarak belirlenmiştir. Bu başlıkta arşivlerin nasıl ayakta kalacağına bağlı olarak destek grupları ve savunucular tanımlanmıştır. Başarılı arşivlerin çeşitli gönüllü yardımlara, sponsorluklara ve savunuculuklara dayandığını ve daha geniş topluluktaki belirli değerleri, duyguları veya idealleri iyi temsil edebilir yaklaşımı benimsediği dile getirilmiştir. Bu nedenle, destek topluluğu; kullanıcıları, bağışçıları, gönüllüleri, meslek birliklerini, mevcut ve potansiyel sponsorları, akademileri, film/yayıncılık/ses endüstrilerini, bellek kurumlarını, kültürel kurumları ve muhtemelen politikacıları içermelidir.

Bu bölümün yedinci ve son başlığında yazar yönetişim ve özerklik kavramını görsel-işitsel arşivler bağlamında değerlendirmiştir. Ulusal kütüphanelerin, müzelerin ve arşivlerin yönetişim düzenlemelerinin uygulandığı bir mevzuat ya da eşdeğeri tarafından tanımlanan yetki ve niteliklere sahip olması gerektiğinin altı çizilmiştir. İstenilen minimum özellik, yarı özerk bir yapıyı işaret etmektedir. Kendine özgü bir isim, yer, organizasyon yapısı, personel, koleksiyon, donanım ve donanım altyapısına sahip olması gerektiğini belirtilmiştir. Ayrıca, kendi başına bir tüzel kişilik olarak veya daha büyük bir birimin bir bölümü veya programı olarak örgütsel bir statüye sahip olabileceğinin de altı çizilmiştir.

5. Bölüm: Koruma ve Erişim: Doğayı ve Konsepti Keşfetmek

Kitabın beşinci bölümü görsel-işitsel arşivlerin korunması ve doğası üzerinde durmaktadır. Bu bölüm beş başlık altında değerlendirilmiştir. Yazar, koruma ve erişim gibi teknik konuları ilk başlıkta, temeller bağlamında ele almıştır. Yazar hem mesleği hem de görsel-işitsel arşivleri şekillendiren ortamın tanımlayıcı özelliklerini değerlendirmiştir. Görsel-işitsel belgelerin temelinde, entelektüel olarak yorumlanan bir kodla ilişkili metin tabanlı ortamlardan farklı olduğu açıklanıyor. Yazar bunun yanında sürdürülebilir bir koruma ve aktarımın önemi paylaşmıştır. Görsel-işitsel eserlerin zaman içinde sürdürülebilir bir şekilde aktarılması, sadece bazılarının bir arşivin kontrolünde

olası bir dizi sosyal, ekonomik ve teknik faktöre bağlı olduğu değerlendirilmiştir. 1930'daki bir film galası veya 1946'da yayınlanan bir radyo oyunu, kaydedilmeyen veya tekrarlanamayan belirli bir bağlamda "canlı" deneyimler olarak örnek verilmiştir.

Beşinci bölümün ikinci başlığında daha çok arşiv malzemesinin karşılaştığı sorunlar incelenmiştir. Görüntüye ve sese ait içeriklerin, bir taşıyıcıdan diğerine kopyalanması veya aktarılması şeklinde hayatta kalabileceği ve yalnızca transfer yoluyla erişilebilir kalmaya devam edeceği yorumu dikkat çekicidir.

Yazar, görsel-işitsel arşivlerin son 70 yıl veya daha uzun bir süre boyunca üstlendiği kopyalama programlarını temel almıştır: Nitrat filmlerin içeriğinin triasetat veya polyester esaslı filme aktarılması, sesin bozulan disklerden ve bantlardan yeni analog veya dijital taşıyıcılara kopyalanması, eski teknolojinin hala çalışır durumdayken eskimiş durumdan güncel taşıyıcılara geçirilmesi gibi birçok örnek vermiştir. Dijitalleştirmenin hangi teknik boyutlarda olması gerektiği ile teknoloji eskimesine karşı nasıl önlem alınması gerektiği tartışılmıştır.

Yazar daha kapsamlı bir açıklama için fizik biliminden faydalanmış ve verilerin hayatta kalmasını termodinamiğin ikinci yasasından kaynaklanan entropi kavramına karşı koymak olarak adlandırmıştır. Entropi, bir sistemin moleküler bozukluğunun iç durumunun bir ölçüsüdür. Örnek olarak da, dijital depolama ortamlarının oldukça karmaşık ve çok düzenli bir bilgi saklama aracı oldukları ve entropiye karşı çok savunmasız olduğu tartışılmıştır. Hatta bu noktada yazar, dijital teknolojiye kıyasla, baskı, selüloit, vinil ve şellak ortam entropisinin daha yavaş ve analog ortamın da nispeten daha dayanıklı göründüğünü belirtmiştir.

Beşinci bölümün üçüncü başlığında, içerik, taşıyıcı, bağlam ve yapı mercek altına alınmıştır. Ortamın kendisinin taşıdığı içeriğin değil, çalışmanın odağı olması gerektiğini öne süren Marshall McLuhan da dâhil olmak üzere çeşitli teorisyenler tarafından içerik, taşıyıcı ve bağlam özelliklerinin sıklıkla araştırılan bir konu olduğu ifade edilmiştir. Yazar, ortam taşıyıcılarının teknik detayları, bağlam özellikleri ve yapısal form özelliklerinin dünyada tartışılmaya devam eden konular arasında olduğunu belirtmiştir.

Dördüncü başlıkta analog ve dijital kıyaslaması dikkat çekicidir. Yazar özellikle bu başlık altında dijitalleşmenin etkisini tartışmıştır. Görsel-işitsel arşivleme alanındaki en geniş kapsamlı tartışmalar dijitalleşmenin etkisi ile ilgilidir. Yazar özellikle şu sorulara cevaplar aramıştır: Fotografik film şeridinin kendisinin ölümüyle mi karşı karşıyayız? Her şey bilgisayar teknolojisinde yığınlar halinde depolama sistemlerinde saklanacak mı? Dijitalden dijitale kopyalama kayıpsızsa, bu nihai bir çözüm müdür? Her şeye içerik duyarlı bir yaklaşımla ulaşılabiliyorsa, görsel-işitsel arşivlere ihtiyacımız olacak mı? Bu sorular bağlamında dijitalleştirmenin felsefi zorlukları tartışılmıştır.

Bu bölümün son başlığında ise yapılan işin (arşivleme) konsepti, özellikle "bireysel çalışma" bağlamında değerlendirilmiştir. Herhangi bir koleksiyonun yönetiminin, bileşen parçalarını tanımlamak için mantıklı bir kavramsal temelde bulunması zorunluluğu ifade edilmiştir. Fiziksel anlamda, görsel-işitsel koleksiyonların çok sayıda ayrık taşıyıcı ve dosya içerdiği için entelektüel ve içerik anlamında bir konsept oluşturulması bu noktada savunulmuştur.

Bölüm 6: Yönetim İlkeleri

Altıncı bölüm on başlıktan oluşmakta ve görsel-işitsel arşivlerin yönetim ilkeleri ile ilgili bir çerçeve çizilmektedir. Yazar bu bölümün ilk başlığında yönetim ilkelerinden neyi kast ettiğini ifade etmiştir.

İkinci başlıkta ise yazar, projeksiyonunu politikalar üzerinde genişletmiş, tüm arşivlerin politikaları olduğundan hareketle, politika ve sonuç prosedürlerinin belgelenmiş bir temeli olmadan, karar vermenin keyfi, tutarsız ve hesaplanamaz olma riski olduğundan bahsetmiştir. Politikaları belgelendirmenin önemi vurgulanmıştır. Politikalar, arşivlerin duruşlarının, bakış açılarının ve niyetlerinin mantıklı ve ortak açıklamaları olarak kabul edilmelidir. Yazar burada aynı zamanda iyi eklemlenmiş politikanın tipik bileşenlerini saymıştır. Bu politikaların amaca hizmet etmesi ve UNESCO'nun ilkeleri ile eşgüdümlü olması nihai olarak insanlar tarafından kolay algılanabilir olması gerektiği ifade edilmiştir.

Üçüncü başlıkta görsel-işitsel arşivlerin koleksiyon geliştirme, seçme, satın alma gibi arşivcilik faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bir görsel işitsel arşivin dört boyut altında (seçme, sağlama, ayıklama ve tasfiye) nasıl başlatılması ve sürdürülmesi gerektiği anlatılmıştır.

Altıncı bölümün dördüncü başlığında, koruma, erişim ve koleksiyon yönetimi konusu irdelenmiştir. Kalıcı erişim, korumanın asıl hedefi olarak betimlenmiştir. Bu olmadan korumanın kendi içinde bir amacı olmadığının altı çizilmiştir. Hem koruma hem de erişim konusunda pratik kısıtlamalar olsa da, yapay kısıtlamaların olmaması gerektiğini savunulmuştur. Hata yazar bunu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (1966) ile tutarlı bir biçimde açıklamıştır. Herkesin kimlik hakkı ve dolayısıyla görsel-işitsel mirası da dâhil olmak üzere belgesel mirasına erişim hakkı olduğunu savunmuştur.

Bu başlık altında, dokümantasyon ve koleksiyon kontrolü, depolama ortamları, afet planlama, koruma veya dijitalleştirme için iç gereksinimler tanımlanmıştır. Ayrıca, içerik taşıma veya yeniden biçimlendirme, taşıyıcıyı ortamlar için orijinalliğin korunması, uzun süreli korumada ortaya çıkacak riskler, erişim kopyalarının yönetimi, dokümantasyon ve yapay koleksiyonlar gibi kavramlar detaylı bir biçimde açıklanmış ve okuyucunun zihninde görsel-işitsel arşivleme ile ilgili adeta bir harita oluşturulmuştur.

Beşinci başlıkta, görsel-işitsel arşivler için dokümantasyon oluşturma konusu ele alınmıştır. Diğer bellek kurumlarında olduğu gibi, görsel-işitsel arşivlerin de sağlama, erişim ve diğer işlemlerini belgelenmesinde yüksek standartlara uymak zorunluluğuna dikkat çekilmiştir. Görsel ve işitsel koleksiyonların karmaşıklığı nedeniyle, açık ve kesin olarak kaydedilmelerinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Altıncı başlıkta görsel ve işitsel materyallerin kataloglama, sınıflandırma gereksinimleri, karakteristik özellikleri ve ayrıca kullanıcıların erişim gereksinimlerini karşılamak için görsel-işitsel arşiv malzemesinin uluslararası kuruluşların geliştirdiği kataloglama kurallarına göre değiştirilmesi/güncellenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yedinci başlıkta görsel-işitsel arşivlerin, sözleşmeye dayalı ve telif hakkı yasası çerçevesinde işlediği anlatılmıştır. Erişim ve belirli bir dereceye kadar korumaya yönelik faaliyetler, telif hakkı sahiplerinin yasal hakları ile yönetilmektedir. Genel olarak, arşivlerin, ilgili telif hakkı sahiplerinin onayı olmadan koleksiyonlarında materyalleri halka açık bir şekilde sergilemek, gerçekleştirmek veya kullanmakta serbest olmadıklarının altı çizilmiştir.

Sekizinci başlık bir benzetme veya yakıştırma olarak değerlendirilebilir. Yazar hiçbir arşivin bir ada olmadığına belirgin bir gerçekliğe atıfta bulunmuştur. Bütün görsel-işitsel arşivlerin birbirine bağımlı bir yapıda olduğunu ifade etmiştir. Arşivler; hizmet, danışmanlık ve manevi destek için birbirlerine ve uluslararası derneklere güvenmektedir yargısı ileri sürümüştür. Yazar bu noktada kurumlar arası işbirliğinin önemine atıfta bulunarak büyük kurumların bile ağ yapısı kurma, tesis oluşturma ve uzmanlık paylaşmaya ihtiyaç duyduğunu ifade edilmiştir. Yazarın işbirliğini vurgulamak için kimsenin bir ada gibi yalnız olmayı göze alamayacağı iddiası dikkat çekicidir. Arşivler, özellikle fikirlerin çarpışması ile büyür ve gelişirler.

Dokuzuncu başlıkta bir şemsiye kavram olarak dijital bölünme alınmıştır. Hiçbir yerde arşivlerin birbirine bağımlılığı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki "dijital bölünmeyi" köprülemeye yardımcı olmaktan daha önemli değildir ifadesi son derece dikkat çekicidir. Yazar bu başlıkta dijital bölünme sorununa dikkat çekmek için gelişmekte olan ülkelerdeki arşivlerin, her yıl daha fazla dijital miraslarını kaydettiklerini belirtmiştir. Gerekçe olarak da bu durumu değiştirecek beceri, altyapı ve kaynaklardan yoksun olduklarını ifade etmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde, yeni donanım satın alma, eski ekipmanı çalışır durumda tutma, personeli eğitme ve benzeri konularda çoğu zaman mali politikalar nedeniyle sıkıntılar yaşandığının altı çizilmektedir. Yazar dijital bölünme kavramına görsel-işitsel arşivler boyutu ile yeni bir pencere açmıştır.

Bu bölümdeki son başlıkta görsel-işitsel arşivlemenin ekolojik etkileri üzerinde durulmuştur. Yazar, görsel işitsel arşiv malzemesinin doğası gereği, fosil yakıtlardan elde edilen enerjiyi kullandığına, toksik kimyasallar içerdiğine ve geri dönüştürülemeyen atıklar üretmek suretiyle sera gazı emisyonuna katkıda bulunduğunu açıklamıştır. Etik

temelli yönetimin çevre üzerindeki etkiyi en aza indirgeyeceğine inanan yazar, atıkların durumu analiz etmiş ve okuyucuya bu anlamda rehberlik sağlamıştır.

Bölüm 7: Etik ve Savunuculuk

Kitabın yedinci bölümü etik değerler ve görsel-işitsel arşivlerin savunuculuğu üzerinedir. Birinci başlıkta etik kurallar, bütünlük ve koleksiyon içeriğinin korunması; erişim, koleksiyon geliştirme ve diğer işlemlerde doğruluk; erişim hakkı; çıkar çatışması gibi kavramların açıklandığı gözlemlenmektedir. Yazar "hukukun üstünlüğü" ve politika temelli karar verme sürecinin gözlemlenmesi; bütünlük, dürüstlük, hesap verebilirlik ve şeffaflık; gizlilik; mükemmellik arayışı ve profesyonel gelişim; kişisel davranış, bakım ve profesyonel ilişkiler konularında da bazı açıklamalar yapmıştır.

İkinci başlıkta, kurumsal ve kişiler düzeyinde etik uygulamaların neler olabileceğinden bahsedilmiştir.

Üçüncü başlıkta ise koleksiyonların, erişimin, ortamın ve ilişkilerin hangi etik kurallar çerçevesinde inşa edilmesi gerektiği konusunda açıklamalarda bulunulmuştur.

Dördüncü başlıkta kişisel konular ön plana çıkarılmış, arşivin faaliyetlerini etkileyebilecek motivasyon, çıkar çatışmaları, kişisel davranışlar, ikilemler ve itaatsizlik kavramları detaylı olarak açıklanmıştır.

Beşinci başlıkta ise kişisel becerilerin sürdürülebilirliği ile arşivin ilişkisinden bahsedilmiştir. Yazar, görsel-işitsel arşiv uzmanlarının yaptıkları işlerde daha titiz ve dikkatli bir tutum izlemeleri gerektiğinin altını çizmiştir.

Altıncı başlıkta güç kavramından bahsedilmiştir. Güç kavramı, görsel-işitsel arşivcilerin hangi nedenlerden kendilerini nispeten güçsüz olarak düşündüklerini tanımlaması yönüyle ilginçtir. Yazar, hükümetlerin ve bürokratların insafına ya da stratejik kararlarına arşivleme eyleminin bağlanmasının, sonuçlarına önem vermeyecek şekilde bir yapıya yol açabileceğine dair endişelerini belirtmiştir. Ancak böyle bir düşüncenin daha büyük resmi gizlediğini de eklemiştir. O resim yazar tarafından, arşivcilerin muazzam bir güce sahip olduğu, birçok arşivcinin ise bu gücün farkında olmadığı gerçeği ile açıklanmıştır.

Bölüm 8: Sonuç

Kitabın sonuç bölümünde ise, insanlık tarihindeki önemi göz önüne alındığında, dünyanın görsel-işitsel hafızasını koruma görevinin orantılı olarak geniş bir profile ve tabana sahip olması beklentisi yazar tarafından dillendirilmiştir. Fakat bu konuda görev yapan personel sayısının, dünya nüfusuna oranla çok düşük seviyelerde olması yazarın eleştirdiği ve üzerinde cevap aradığı başka bir konudur. Kararlı ve insaflı, ancak büyük ölçüde bilinmeyen bu küçük görsel-işitsel arşiv topluluğunun, büyük bir sorumluluk

taşıdığı vurgulanmıştır. Bir meslek olarak, çok az düşünülmelerine rağmen, dünyadaki görsel-işitsel arşivciler de büyük bir güce sahiptir.

Ayrıca kitapta beş ek bulunmaktadır. Ek-1 kitap içerisinde geçen terimlerin açıklandığı sözlük ve kitaptaki kavramları kolaylaştıran bir dizine sahiptir. Ek-2'de ise bir karşılaştırma tablosu bulunmaktadır. Bu tabloda görsel-işitsel arşivler, genel arşivler, kütüphaneler ve müzelerle çok yönlü olarak karşılaştırılmış ve adeta yazarın görsel-işitsel arşivciliğe bir kimlik kazandırma çabalarına ispat olarak sunulmuştur. Ek-3 görsel-işitsel arşivciler için bir yeniden yapılandırma kontrol listesi sunmaktadır. Ek-4'de ise bu alanda gelişim göstermek isteyen araştırmacılar veya arşivciler için seçilmiş bir okuma listesi bulunmaktadır. Ek-5'de görsel-işitsel arşivlerin eskimeye karşı form değişikliği ile ilgili yöntemleri yansıtan bir yönlendirici liste bulunmaktadır.

Kaynakça

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (t.y.), World day for audiovisual heritage 27 October. https://www.un.org/en/events/audiovisualday/background.shtml adresinden erişildi.

Dr. Öğr. Üyesi Bahattin YALÇINKAYA
Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
e-posta adresi: bahakaya@gmail.com